

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

«Проблеми модернізації змісту освіти в умовах реформування української школи»¹

Відповідно до плану роботи Національної академії педагогічних наук України Загальні збори відбулися 16 листопада 2018 року.

ПОСТАНОВА ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ²

Заслухавши та обговоривши доповідь академіка-секретаря Відділення ЗСО НАПН України **О.І. Ляшенка**, загальні збори **знаначають:**

- Загальнодержавна Концепція НУШ, в основу якої покладено розроблену вченими НАПН концепцію середньої загальноосвітньої школи, стала урядовою програмою дій з реформування шкільної освіти на 2016-2020 рр.
- Розроблено концепцію розвитку педагогічної освіти.
- Підготовлено науково-аналітичну доповідь «Про зміст загальної середньої освіти» та надіслано до державних органів влади. Водночас у процесі виконання наукових досліджень виявлено низку проблем, а саме:
  - Навчальні плани шкіл продовжують хибувати багатопредметністю, відкритою залишається проблема формування змісту предмета, що вивчається на базовому чи профільному рівні.
  - Актуальним завданням постає STEM освіта.
  - Потребує вирішення проблема створення електронних освітніх ресурсів.
  - Найважна необхідність пошуку адекватних засобів педагогічного оцінювання.
  - Є гостра потреба у створенні типових освітніх програм для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.

У зв'язку з цим **актуалізуються проблеми підготовки вчителів** на засадах академічної свободи, педагогічної творчості, ініціативності, відповідальності і професіоналізму – **фахівців нової формації**.

Продовження на С. 10.

¹ Укладач **О. Виговська**.

² Постанова подається зі скороченнями.

ШКІЛЬНА МОВНА ОСВІТА: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ¹

Ніна Голуб

Завідувач відділу навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України, доктор педагогічних наук, професор

Лиш у двох словниках – соціолінгвістичному й методичних термінів є визначення поняття «мовна освіта»: це «процес і система організації навчання державної, рідної й іноземних мов».

Мета шкільного курсу української мови у чинній програмі: «*формування компетентного мовця, національно свідомої, духовно багатой мовної особистості*».

Відтоді, коли надано перевагу гуманістичній парадигмі, заснованій на ідеях антропоцентризму, виникла потреба говорити про **мовну особистість**. І це логічно, адже ми сьогодні кожен шкільний предмет розглядаємо не як джерело інформації а як засіб розвитку дитини.

З огляду на регламент, одразу до **проблем**. Їх багато, і всі вони взаємопов'язані: кожна наступна спричинена попередньою.

У визначенні суті мовної освіти в одному рядку названо державну, рідну й іноземну мови. В одному рядку, та в різних умовах.

По-перше, навчання цих мов має різні цілі й завдання.

По-друге, навчання української мови не має такої сильної зовнішньої мотивації, як, наприклад, англійської чи іншої іноземної мови (про інші проблеми – у вірзі).

Жодну з наших методик упроводити повноцінно неможливо. **Учителі кажуть: «Усе це добре! Цікаво! Захопливо! Та нас оцінюють за результатами ЗНО!»**.

З огляду на сказане, можна зробити висновок: за таких умов **мовна освіта у нас формальна. Процес навчання української мови, які б методики ми не розробляли, є не компетентнісно, а ЗНО орієнтований**.

¹ Ця стаття – це виступ Ніни Борисівни на Загальних Зборах, 16.11.2018 р. *Шановні читачі*, так про українську мову ще не говорили: актуально, проблемно, діагностично і прогностично! Доля МОВИ залежить і від Вас, шановні керівники шкіл, тож ДІЙТЕ!

ВЗАЄМОПОВ'ЯЗАНІ ПРОБЛЕМИ:

кожна наступна спричинена попередньою

- **На підтримку іноземних мов є потужні інституції**, добре знані у світі, як-от: Інститут Сервантеса (іспанської), Гете-інститут (німецької), Альянс Франсез (французької) тощо. Мас значення і те, що для навчання іноземних мов у школі класи ділять на групи.
- Мотивація, звісно ж, визначає перспективи українськомовної освіти. (Автор наводить приклад про руйнівну роль відсутності запиту, коли знецінюються результати навчання – О.В.). Так само й з українськомовною освітою. Скільки зусиль дітей і батьків покладено на підготовку до ЗНО з української мови! І що?
- Нерозуміння попередньої проблеми спричиняє наступну: у переліку ключових компетентностей (чинний стандарт) для всіх трьох мов визначено спільну – уміння спілкуватися державною, рідною та іноземними мовами, **але розмежовано цю компетентність не на користь державної мови** (виділення ред. – О.В.).
- Мовна освіта: візьмімо до прикладу далеко від еталонів суспільне мовне середовище. Змалку дитина зростає в суржикомовному оточенні, згодом навчається, живе в суспільстві, невибагливому й поблажливому до якості мовлення публічних людей, книжок і телебачення, інших замулених джерел.
- Із системи неперервної мовної освіти випадає важлива ланка – самоосвіта. Бо немає потреби! У нас немає організованої практики вдосконалення фахової української мови. А мова ж не стоїть на місці, вона розвивається.

Цікаву аналогію наводять **Тоні Вагнер** і **Тед Дінгерсміт** у книжці «*Мистецтво навчати*»: «Уявіть, що було б, якби наших дітей у школі навчали кататися на велосипеді. Учителі б їм читали лекції й задавали домашні завдання за підручником з велосипедології. Учні сиділи б до перших півнів, зазубрюючи назви деталей велосипеда. Їхня самооцінка падала б після кожного відмінусованого бала на тесті – скажімо, за те, що вони неправильно написали слово «трансмсія». Дехто б став відмінником, а інші ледве встигали б за програмою. Учні мали б постіжно складати купу тестів, як-от: «У якому році було створено компанію з виробництва велосипедного обладнання?», «Скільки зубців має передній блок велосипедного шатуна? 7,9,13,39,53?» та ін.

А вчителі наполягали б на збільшенні кількості годин, адже за літо діти все забувають... нагадували б учням, що аби стати видатним велосипедистом, лише шкільної велоосвіти недостатньо. Потрібно вступити до елітного велоколеджу, а для цього – скласти тести... Прийшовши на роботу вчорашній щасливий власник червоного диплома почув би від свого начальника: «...Скільки років учився, скільки грошей і часу витратив, а на велосипеді їздити не вміє!»

- Нескоординованість старту й фінішу шкільної мовної освіти. Якщо ми стартуємо на доріжці компетентнісного підходу, то на фініш поступово перештовтуємося на традиційну. У чинний Держстандарт закладено **3 підходи, що визначили інакшість освіти загалом** і мовної зокрема, а екзамнуємо що? Не те, чи сформували ми компетентного мовця, а чи знає цей мовець, де писати апостроф, як поставити в орудному відмінку числівник 876, накреслити схему речення чи відредагувати його.
- У цих знанневих показників вік короткий. Результати проведеного нашим відділом анкетування засвідчили, що ключова перспектива застосування української мови – скласти ЗНО; що українська мова для більшості школярів – це складна система, яку треба засвоїти й успішно скласти; що це засіб комунікації. **І ще цікава деталь: яка користь суспільству від таких відмінників, що, маючи в атестаті високий бал, не послуговуються цією мовою ніде?**

ЯКІ ПЕРСПЕКТИВИ?

Для покращення ситуації необхідно:

1. Розробити нову концепцію українськомовної освіти.
2. Розробити концепцію компетентнісної методики навчання української мови в закладах загальної середньої освіти. Щоб учителі не обирали підручники, у яких аркушат наполовину заповнені тестами, а надавали перевагу тим, що розвивають, навчають аналізувати й діяти.

3. У Держстандарті має бути окрема ключова компетентність – з державної мови. Вона ширша за предметну – компетентність з української мови.

4. Посилити вимоги до якості публічного усного й писемного мовлення.

5. Привернути увагу до проблеми зовнішньої мотивації українськомовної освіти.

6. Переорієнтувати завдання ЗНО. Перевіряючи здатність учнів запам'ятовувати мовний матеріал, ми робимо вигляд, що вимірюємо компетентності.

Оцінювання має бути відповідне заданим орієнтирам: на рівні предметної компетентності ми мали б побачити продукт (есе, наприклад). На рівні ключових – виявити наявність ознак, що засвідчують сформованість національномовної особистості.

Що ж має свідчити, що перед нами національно мовна особистість?

- Відповідальність за кожне мовлене/писане слово (речення, текст).
- Відповідальність за долю мови свого народу (дбати, щоб мова жила, повносило розвивалася, виконуючи всі належні їй суспільні функції, а жити вона може за наявності активних носіїв її).
- Мовна стійкість.
- Пошанне, ціннісне, а не глумливо-байдуже ставлення до мови.
- Усвідомлене активне сприйняття всіх процесів і проблем, пов'язаних із мовою, а саме:
  - Чи потрібно змінювати правопис і як часто?
  - Яка мова має бути державною?
  - Чи є різниця, яка мова панує в інформаційному просторі?

Як, наприклад, реагувати на таку інформацію в шкільному підручнику: «До речі! Пуристи (борці за чистоту мови) прагнуть максимально очистити своє мовлення від запозичених слів, тому й пропонують власне українські відповідники до неологізмів на зразок: *делайн* – реченець, *лайк* – уподобайка, *кавер* – переспів, *чизкейк* – сирник, *пазли* – складанка та ін. Як ви ставитесь до таких власне українських відповідників?». **Як учні відреагують? Здебільшого іронічно!** А якби автори пояснили, що пуризм – це не хвороба українців, а поширена в цивілізованих країнах практика забезпечення своєї мови, щоб вона не розчинилася в чужій, то, реакція була б іншою.

Як бачимо, тут немає знаннєвого компонента. Відповідальна мовна особистість, відчуваючи нагальну потребу в знаннях теорії мови, подружиться зі словниками, іншою довідковою літературою, шукатиме тренінги й курси.

Що с ознакою того, що це компетентний мовець:

- відповідальність за власний рівень знань і якість сформованих умінь і навичок;
- наявність потреби (внутрішньої мотивації) послуговуватися цією мовою;
- здатність продукувати якісні тексти й за допомогою них впливати на слухача, засобами мови давати відчуття естетичної насолоди;
- наявність суб'єктивного досвіду, позитивної мовної практики;
- володіння жанрами мовлення, що дають змогу соціалізуватися, бо не правила вживання префікса ви дефіса допомагають стати ефективним мовцем, а вміння користуватися первинними й вторинними жанрами.
- гуманістичне спрямування освіти передбачає, що навчання мови має змінити мовця, допомогти стати іншою, кращою людиною. Як зазначав Сенека, спочатку вчися гарної моралі, а потім – мудрості, яка без гарної моралі засвоюється погано.

Загальні збори НАПН України¹ ПОСТАНОВЛЯЮТЬ:

● **Схвалити наукову діяльність НАПН України щодо модернізації змісту освіти, визнати проблематику здійснюваних у цьому напрямі досліджень актуальною.**

● **Забезпечити участь учених НАПН України у роботі творчих колективів з розроблення державних стандартів:**

- базової середньої і профільної освіти та типових освітніх програм;
- вищої освіти для педагогічних спеціальностей;
- педагогічних стандартів діяльності керівника закладу загальної середньої освіти (далі ЗСО).

● **Розгорнути системну роботу з реалізації нового змісту ЗСО у підручниках нового покоління**, розглядаючи створений підручник як дієвий засіб упровадження здобутих результатів в освітню практику.

● **Посилити увагу до дослідження проблем використання електронних освітніх ресурсів.** З цією метою:

- забезпечити участь учених НАПН України в експерименті з упровадження електронних підручників у системі ЗСО і дослідженні його ефективності;
- створити серію дистанційних курсів з підвищення кваліфікації вчителів початкової школи і гімназії щодо реалізації ідей НУШ;
- розробити і подати МОН України пропозиції щодо організації індивідуального електронного навчання учнів, які не можуть тимчасово відвідувати школу через екстремальні обставини.

● **З метою забезпечення ефективної реалізації державного стандарту початкової освіти у навчанні дітей з особливими освітніми потребами:**

- дослідити особливості оцінювання освітніх результатів дітей з особливими освітніми потребами, підготувати методичні рекомендації з цього питання;
- розробити типову освітню програму початкової школи для навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку.

Президент НАПН України

В.Г. Кремень

Перший віце-президент,

в.о. головного ученого секретаря НАПН України

В.І. Луговий

¹ Закінчення, початок на С. 8.